

УДК 159.923

Булгакова Олена Юріївна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту
Одеського національного політехнічного університету
e-mail: halen30@mail.ru
ORCID 0000–0002–1750–0349

**ТЕОРЕТИКО-ЕМПІРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ДО СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Проблема підготовки студентів до соціальної взаємодії розглядається з урахуванням даних про розвиток у них навичок ділового спілкування, соціального партнерства, соціального виховання при використанні можливостей соціального проектування, кейсових технологій, моделювання. Наведені характеристики сучасного студентства в контексті їхнього соціального середовища, а також дані про механізми психологічного захисту, які використовуються студентами в процесі їх адаптації до вимог оточення. Сформульовано висновок про необхідність спеціальної експлікації ідеї про підготовку студентів до соціальної взаємодії.

Ключові слова: соціальна взаємодія, навчально-професійна діяльність, ділове спілкування, соціальне партнерство.

Постановка проблеми. Загальна ідея підготовки майбутніх фахівців полягає не тільки в їх оснащенні фаховими знаннями, вміннями та навичками, які у своїй системній сукупності утворюють основне діяльнісне осереддя професіонала у тій чи іншій галузі, але й і у формуванні у них відповідних умінь і навичок здійснювати свої функції згідно із логікою соціальних процесів та соціальних відносин.

У практиці роботи університетів зазначене зазвичай є імпліцитною даністю у складі аудиторної та позааудиторної роботи студентів згідно із загальними традиціями вищої освіти, які отримують певне нюансування у межах кожного конкретного вишу. На тлі досить ґрунтовної загальнотеоретичної та фахової підготовки відсутність підготовки студентів як діячів у професійному та загальному соціумі наводить на думку про певну диспропорційність навчально-професійної діяльності.

Мета статті полягає у визначенні теоретичного та емпіричного підґрунтя, на якому має будуватися робота, спрямована на підготовку студентів внаслідок соціальної взаємодії.

Результати досліджень. Існує певна кількість досліджень, в яких вказується на значущість навчання студентів вмінням та навичкам *ділового спілкування*. Так, наприклад, наголошується на тому, що підготовка до діяльності менеджера повинна базуватися на уявленні про структуру управлінської діяльності та структуру особистості менеджера згідно із «рольовим репертуаром фахівців у сфері ринкової економіки» [17]. Як бачимо, провідними ознаками наведеного підходу є ознаки діяльності, особистості та ролі,

які вже з самого початку орієнтують організаторів навчально-професійної діяльності у виші на певне пристосування особистісних властивостей майбутнього фахівця до вимог діяльності, яка у даній концепції з'являється як «репертуар ролей». Отже, напрошується висновок про можливість позначення цього підходу як підходу *діяльнісно-особистісно-рольового*, в якому ми можемо виявити наступні протиставлення: а) діяльність — особистість; б) діяльність — роль (ролі); в) особистість — роль (ролі).

Існує також точка зору, згідно з якою підготовка до ділового спілкування має враховувати як специфіку майбутньої діяльності, так і рівень готовності студентів до ділового спілкування взагалі, та виконання комунікативних завдань, пов'язаних із професійною діяльністю, зокрема. Автор концепції пропонує для отримання шуканого результату застосовувати відповідні *комунікативні справи, рольові та ділові ігри*, однією із вимог до яких є можливість ототожнення студентом себе із учасниками рольових та ділових ситуацій з установкою на засвоєння відповідних навчальних ситуативних змістів [12].

З огляду на вимоги щодо оптимальної організації підготовки до ділового спілкування, яка має бути системною, інтегрованою та цілісною, вказується на значущість: а) знань про ділове спілкування; б) умінь ділового спілкування; в) комунікативної рефлексії; г) ставлення до нього як до цінності [20].

Враховуючи те, що головною ознакою ділового спілкування є його підпорядкування розв'язанню виробничої, наукової, комерційної задачі, відповідної спільним інтересам і цілям комунікантів, які виступають по відношенню один до одного як *значущі особистості*, що добре обізнані у суті справи і зорієнтовані на продуктивне *співробітництво* [11], сформульованій вище ідеї про необхідність навчання основам та технології ділового спілкування у певній мірі співголосною є ідея *соціального партнерства*, оскільки в ній особливий наголос робиться на поєднанні зусиль кожного з діячів.

Так, зокрема, підготовка до соціального партнерства спрямована у першу чергу на формування *професійних компетенцій*, які забезпечують співпрацю не тільки при збігу цілей та інтересів, але й в умовах існування певних розбіжностей. Такі компетенції ґрунтуються на знаннях про сутність соціального партнерства, уміння його організувати, наявності бажання до взаємодії із партнерами, готовності до контролю та самоконтролю успішності соціального партнерства [8].

Ідея підготовки студентів до соціальної взаємодії присутня також у конструкті *соціальне виховання*, в якому наголошується на таких його ознаках, як: а) інформаційна та практична підтримка процесу становлення людської індивідуальності і особистості у конкретному суспільстві; б) сприяння самоорганізації життєдіяльності у різних контекстах соціальної взаємодії; в) конструктивна допомога в ситуаціях соціалізації та самореалізації людини [1].

Шуканим результатом соціального виховання є соціальність, яка розуміється як здатність людини до взаємодії із соціумним оточенням. Її

провідними ознаками є: а) єдність особистісного і колективного; б) суб'єктність як прояв творчого ставлення до суспільного буття; в) сукупність соціальних потреб, мотивів, уявлень про види та результати діяльності [1].

Як бачимо, даний конструкт містить як провідна ознака інтерактивних відношень і, отже, соціальної взаємодії особи та соціуму, який постає у першу чергу як сфера певної діяльності (сукупності діяльностей), регульованою відповідними потребами та мотивами. Із наведеного випливає, що підготовка до соціальної взаємодії має спиратися на формування як потреб та мотивів, адекватних ідеї інтерактивних відношень, так і деталізованих уявлень про конкретну діяльність з огляду на її процесуальні та результативні аспекти.

Розглядаючи підготовку до соціальної взаємодії з точки зору визначення відповідних технологічних способів та прийомів, ми маємо визнати, що ця ідея містить ознаки як створення чогось принципово нового (нові знання, уміння, навички, досі невідомі суб'єктові), так і забезпечення умов для конструктивного переносу минулого досвіду на проблемні ситуації, пов'язані із майбутньою професійною діяльністю.

Так, наприклад, підготовка до соціального партнерства і, отже, у певній мірі до соціальної взаємодії має спиратися на такі аспекти, як: а) соціально-особистісні (об'єктивні та суб'єктивні фактори, набуття досвіду інтерактивних відносин, використанні потенціалу освітнього середовища); б) предметно-змістовні (теоретико-практичні основи соціального партнерства, програмно-методичне забезпечення підготовки); в) професійно-діяльнісні (формування умінь та навичок взаємодії у ситуаціях реального та потенційного партнерства) [7].

У наведених поглядах на ті чи інші аспекти навчання студентів у вчн так звану «червоною ниткою» проходить ідея про формування у них здатності до розв'язання професійних задач і, отже, професійної компетентності. Особливо наголошується важливість навичок встановлення взаєморозуміння, уникнення конфліктів та створення атмосфери взаємної довіри [24].

Одним із способів підготовки студентів до соціальної взаємодії може бути соціальне проектування [4], яке має на меті: а) розвиток студентів (психофізичний, моральний, інтелектуальний); б) сприяння включенню випускників у професійну діяльність та відповідну їй систему моральних цінностей; в) формування і задоволення діяльнісних і пізнавальних потреб; г) створення умов для самовизначення, творчого самовираження і безперервної освіти [21].

Поряд із технологією проектування пропонується також використання технології критичного мислення, кейсова технологія, модерація [2].

Критичне мислення передбачає такі якості, як спостережливість, здатність до інтерпретації, аналізу, виведення висновків, здатність давати оцінки [14]. Кейсова технологія (метод кейсів) спирається на використання описів реальних ситуацій (наприклад, економічних, соціальних, бізнес-ситуацій). За цільовим призначенням розрізняють кейси: а) повні — спрямовані на командну роботу протягом декількох днів; б) стислі — використовуються безпосередньо на занятті як предмет для обговорення;

в) міні-кейси — застосовуються для ілюстрації до теорії, що розглядається на занятті [18]. Модерація характеризується як: а) сукупність способів для організації взаємодії у групі з метою прийняття рішень; б) спосіб структурованого ведення обговорення [19].

Необхідність цілеспрямованої роботи зі студентами вnz, спрямованої на формування необхідних для соціальної взаємодії особистісних та діяльнісних основ, може бути аргументована посиленнями на дані про «стан речей» щодо життєдіяльності академічних груп, сучасного студентства у цілому. Враховуючи те, що перебування у малій групі, як правило, накладає той чи інший відбиток на її членів, ми можемо, знаючи провідні ознаки та тенденції академічної групи, судити про ті чи інші імовірні тенденції у розвитку кожного студента.

Так, було встановлено відмінності сучасних академічних груп як соціально-психологічного середовища за ознаками: а) впливу на оволодіння професією; б) розвитку особистості; в) емоційного самопочуття студента. Наголошується важливість для створення оптимального соціально-психологічного стану функціональності студентської групи як соціально-психологічного середовища навчання часу перебування у колективі, кількості навчально-комунікативних контактів, міжгрупової взаємодії студентів [3].

Якщо підготовку до соціальної взаємодії розглядати у термінах *соціалізації*, якою власне і є перебування особи у виші, то *сприйняття, засвоєння і відтворення* досвіду життєдіяльності можна розглядати як такі, що утворюють психологічну особистісно-діялісну основу не тільки для виникнення та розвитку психологічних механізмів будь-яких інтерактивних контактів, але й особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця [23]. Автор цитованої роботи наголошує на значущості для особистісно-професійного становлення студентів: а) мотиваційної сфери; б) соціального мікросередовища; в) особистості викладача. Соціалізація кожної особи як така відбувається наразі в умовах нової соціальної ситуації розвитку, яка полягає у першу чергу в інших проявах індивідуальної свідомості у контекстах соціальних впливів [23].

Особистісно-професійне становлення студентів визначається соціальними потребами, цінностями, нормами, соціокультурним простором вnz (формальне/неформальне студентське та викладацьке мікросередовище). Було зокрема встановлено: а) відносну стійкість проявів елементів мотиваційної сфери на основних ступенях вузівської соціалізації; б) нерівномірність зміни співвідношення у студентів окремих типів спрямованості особистості (громадянська, професійна, індивідуально-особиста); в) істотну розбіжність між соціально бажаною і фактичною моделями особистісно-професійного становлення студентів (бажаність співвідношення громадянська — професійна — індивідуально-особиста спрямованість та фактичність співвідношення професійна — індивідуально-особиста — громадянська спрямованість).

У цитованому дослідженні сформульовано висновок про такі узагальнені характеристики особистості сучасного студента, як: а) прагматичність; б) установка на професійні та особисті досягнення як запорука благопо-

лучного життя; в) прагнення до самореалізації. Бажаними особистісними якостями для студентів є воля, рішучість, самостійність, освіченість [23].

Соціальне мікросередовище внз може бути схарактеризоване шляхом звернення до такого поняття, як «корпоративна культура вишу», яка покликає вирішувати основну стратегічну задачу — здійснювати вплив на ті елементи у складі особистості студентів, які забезпечують формування та розвиток образу майбутньої професії, ціннісних орієнтацій та мотивації. Корпоративна культура внз впливає на розвиток особистості студентів через їх залучення до навчально-професійної діяльності у вигляді групових та інтерактивних форм навчання та взаємодії. Корпоративна культура внз забезпечується такими соціально-психологічними механізмами, як «розділена згода» та «шеарінг» у діадних (системи «викладач — студент», «студент середніх курсів — студент першого курсу», «студент — студент-лідер» тощо) та групових видах взаємодії [9].

Якщо розглядати проблему підготовки студентів до соціальної взаємодії під кутом зору впливу соціумного середовища внз, то на значну увагу заслуговує проблема міжособистісних стосунків, до яких студент залучається необхідним чином. Міжособистісні взаємовідносини як багаторівнева система взаємодій та спілкування людей залежать від: а) особистісних якостей; б) бажаності ціннісних орієнтацій; в) тактики поведінки в конфліктній ситуації; г) варіантів міжособистісної взаємодії [22]. У наведеному дослідженні наголошується, що оптимізація міжособистісних взаємин студентів потребує соціально-психологічного супроводу у вигляді багатовимірного структурно-функціонального комплексу зовнішніх (економічні, адміністративні, організаційні та навчально-виховні заходи) і внутрішніх стимулів (тренінги, консультування, індивідуальні бесіди, вклучене спостереження).

Проблему підготовки студентів до соціальної взаємодії можна розглядати з точки зору формування у них відповідних механізмів саморегуляції, які за своєю генезою сходять до процесів *адаптації* до вимог, які діяльність і, отже, соціальна взаємодія висуває до діяча. Адаптація до вимог навчально-професійної діяльності, у свою чергу, залежить від типу саморегуляції. Студенти з «автономним» типом саморегуляції демонструють високий рівень соціально-психологічної адаптації, зі «змішаним» типом — середній, а із «залежним» типом — низький рівень адаптації [15]. Оскільки студентство не є однорідним за своїм складом, а має певне розшарування на сільських та міських студентів, остільки умови навчання у виші є різними з точки зору пристосування до них з огляду на засвоєння вимог нового соціального середовища, нових норм та цінностей.

Було, наприклад, встановлено, що протягом навчання у студентів із сільської місцевості відбувається певна переоцінка цінностей, завдяки якій провідну роль починають грати такі цінності, як матеріальна забезпеченість, раціоналізм, старанність, що приходять на заміну таких цінностей, як справедливість, свобода, рівність, щастя інших, сім'я, друзі [15].

Процес адаптації студентів супроводжується виникненням внутрішньо-особистісних конфліктів (мотиваційний, рольовий, адаптаційний, мораль-

ний, конфлікт неадекватної самооцінки, нереалізованого бажання). Їх вирішення здійснюється шляхом зняття головного протиріччя між: а) «хочу і хочу» (мотиваційний конфлікт); б) «треба і треба» (рольовий конфлікт); в) «можу і можу» (конфлікт неадекватної самооцінки); г) «хочу і треба» (етичний конфлікт); д) «хочу і можу» (конфлікт нереалізованого бажання); е) «треба і можу» (адаптаційний конфлікт). Студенти зазвичай використовують механізми психологічного захисту (придушення, регресія, заміщення, заперечення, проєкція, компенсація, реактивне утворення, раціоналізація). У випадках внутрішньоособистісних конфліктів студенти користуються такими механізми психологічного захисту, як придушення, регресія, заміщення, заперечення, проєкція, компенсація, реактивне утворення, раціоналізація [5].

Оптимальний перебіг процесу психологічної адаптації до умов навчально-професійної діяльності залежить від сформованості позитивної Я-концепції першокурсників як важливого структурного компонента особистості. Наголошується, що на оптимізацію процесів психологічної адаптації має бути спрямована робота з формування позитивної Я-концепції шляхом приведення у відповідність реального та ідеального «Я» [6].

Процес адаптації до навчально-професійної діяльності вимагає спеціального формування системи учбових дій, відповідних як вимогам навчання, так і індивідуально-особистісним властивостям студентів-першокурсників. Деадаптаційні переживання студентів першого курсу спричиняються системою «самооцінка — індивідуально специфічні способи учбової діяльності — переживання успіху», які можуть бути нівельовані за рахунок використання групових психокорекційних технік та проведення формувальних навчальних експериментів [16].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Резюмуючи означені міркування згідно із нашою вихідною тезою про значущість знань, умінь та навичок стосовно соціальної взаємодії для фахівців на різних етапах їх соціального функціонування, ми можемо констатувати існування кількох концептуальних позицій: а) позиція «підготовки», яка стосується ділового спілкування, соціального партнерства, соціального виховання, соціального проектування; б) позиція «врахування» значущості соціального мікросередовища ВНЗ, студентської групи, особистості сучасного студента, міжособистісних стосунків; в) позиція «апелювання» до механізмів адаптації, саморегуляції, самооцінки, самовизначення, рефлексії; г) позиція «розвитку» — особистісний та професійний розвиток, професійне зростання; д) позиція «типовості», яка зорієнтована на типову лінію поведінки особи, типи життєвих стратегій.

Не зважаючи на те, що наведені концептуальні позиції є імпліцитно присутніми у навчально-виховній діяльності у вигляді тих чи інших практичних конкретизацій, які, власне, і утворюють континуум функціональних змістів, взаємовідносин та відповідних ним результатів, ми тим не менш маємо зазначити принципову важливість експлікації ідеї цілеспрямованої підготовки студентів до соціальної взаємодії, яка є однією із найбільш важливих умов існування будь-якої спільноти.

Список використаних джерел і літератури

1. Аксютіна З. А. Углубленная подготовка студентов к социальному воспитанию / З. А. Аксютіна // Наука и общество: проблемы современных исследований: сборник научных статей / под ред. А. Э. Еремеева. — Омск : НОУ ВПО «ОмГА», 2012. — С. 322–329.
2. Булаева С. В. Использование технологий социального взаимодействия в подготовке студентов к инновационной деятельности в школе / С. В. Булаева // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. — 2009. — № 112. — С. 88–96.
3. Варчев А. Э. Социально-психологические особенности современной студенческой учебной группы : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Варчев Андрей Эдуардович. — М., 2003. — 207 с.
4. Войцеховский Н. С. Технология разработки и реализации социального проекта : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.08 / Войцеховский Николай Сергеевич. — СПб, 2009. — 185 с.
5. Герасимова Н. Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 19. 00. 07 «Вікова та педагогічна психологія» / Н. Є. Герасимова. — К., 2004. — 25 с.
6. Демченко В. А. Самосвідомість як фактор психологічної адаптації першокурсників до навчальної діяльності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Демченко Вікторія Анатоліївна. — Х., 2006. — 206 с.
7. Дзирко Т. Г. Социальный проект как способ адаптации студентов к профессиональной деятельности [Электронный ресурс] / Т. Г. Дзирко. — Режим доступа: festival.1september.ru/articles/501087/
8. Елисеєва Е. А. Подготовка студентов к социальному партнёрству в образовании : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. А. Елисеєва. — Саратов, 2013. — 23 с.
9. Ионцева М. В. Социально-психологические основы формирования корпоративной культуры вуза : дис. ... доктора психол. наук: 19.00.05 / Ионцева Мария Владимировна. — М., 2006. — 428 с.
10. Карпушина Л. В. Структура жизненных ценностей различных социальных групп студентов вузов : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Карпушина Людмила Валентиновна. — Самара, 2003. — 182 с.
11. Колтунова М. В. Деловое общение: Нормы. Риторика. Этикет : учебное пособие для вузов / М. В. Колтунова. — 2-е изд., доп. — М.: Логос, 2005. — 312 с.
12. Красоткина И. Н. Подготовка будущих экономистов к деловому общению средствами гуманитарных дисциплин : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И. Н. Красоткина. — Брянск, 2005. — 18 с.
13. Кожурова О. А. Социальные и социально-психологические детерминанты профессионального самоопределения студентов вузов: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Кожурова Оксана Анатольевна. — М., 2007. — 205 с.
14. Критическое мышление [Электронный ресурс]. — Режим доступа: ru.wikipedia.org/Критическое мышление
15. Кузьмина В. М. Особенности социально-психологической адаптации студентов в вузе : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Кузьмина Виолетта Михайловна. — Курск, 2006. — 176 с.
16. Литвинова Л. В. Психологічні механізми подолання дезадаптаційних переживань студентів-першокурсників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія». — К., 2004. — 17 с.
17. Мельченкова Н. В. Формирование готовности студентов-будущих менеджеров к деловому общению: на примере обучения иностранному языку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. В. Мельченкова. — Самара, 2006. — 20 с.
18. Метод кейсов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: ru.wikipedia.org/Метод кейсов
19. Модерация в тренинге [Электронный ресурс]. — Режим доступа: training.com.ua/publication/moderacija_v_treninge

20. Монжиевская В. В. Подготовка студентов вуза к деловому общению : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. В. Монжиевская. — Иркутск, 2000. — 25 с.
21. Насонова Т. Г. Подготовка студентов к социальному проектированию в учебном процессе вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Т. Г. Насонова. — Брянск, 2005. — 23 с.
22. Федяева А. Ф. Социально-психологическая архитектура совершенствования межличностных отношений студентов в современных вузах социального профиля : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / А. Ф. Федяева. — М., 2011. — 22 с.
23. Шумская Л. И. Личностно-профессиональное становление студентов в процессе вузовской социализации : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.05 / Шумская Любовь Ивановна. — Минск, 2005. — 363 с.
24. Янчурина Е. С. Обоснование профессиональной компетенции социального взаимодействия в подготовке бакалавров социальной работы в вузе / Е. С. Янчурина // Вектор науки ТГУ. — 2012. — № 2(9). — С. 344–347.

References

1. Aks'utina Z. A. (2012) Uglublennaja podgotovka studentov k social'nomu vospitaniju [In-depth preparation of students for social education]. (Ed.) A. Je. Eremeeva. *Nauka i obshchestvo: problem sovremennyh issledovanij. Science and society: problems of modern research. Collected articles*. Omsk, 322–329. [in Russian].
2. Bulajeva S. V. (2009) Ispol'zovanie tehnologij social'nogo vzaimodejstvija v podgotovke studentov k innovacionnoj dejatel'nosti v shkole [The use of technologies of social interaction in the training of students for innovative activity in the school] *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo ptdagogicheskogo universiteta im. A. I. Gercena. — Proceedings of the Russian State Pedagogical University. AI Herzen.*, 112, 88–96. [in Russian].
3. Varchev A. E. (2003) Social'no-psihologicheskie osobennosti sovremennoj studencheskoj uchebnoj grupy [Socio-psychological characteristics of contemporary student study group]: *Candidate's thesis*. Moscow. [in Russian].
4. Vojcehovskij N. S. (2009) Tehnologija razrabotki i realizacii social'nogo proekta [Technology development and implementation of a social project] *Candidate's thesis*. St. Petersburg. [in Russian].
5. Gerasimova N. E. (2004) Vnutrishn'oosobistisni konflikti v procesi social'noi adaptacii studentiv do umov visshih navchal'nih zakladiv [Intrapersonal conflict in the process of social adaptation of students to conditions of higher educational institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiev. [in Ukrainian].
6. Demchenko V. A. (2006) Samosvidomist' jak faktor psihologichnoï adaptacii pershokursnikiv do navchal'noi dijal'nosti [Identity as a factor in psychological adaptation of first-year students to educational activity]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].
7. Dzirko T. G. Social'nyj proekt kak sposob adaptacii studentov k professional'noj dejatel'nosti [Social project as a way of adaptation of students to professional activities]. Retrieved from <http://festival.1september.ru/articles/501087/>. [in Russian].
8. Jelis'eva E. A. (2013) Podgotovka studentov k social'nomu partnjorstvu v obrazovanii [To prepare students for social partnership in education]; *Extended abstract of candidate's thesis*. Saratov. [in Russian].
9. Ionzeva M. V. (2006) Social'no-psihologicheskie osnovy formirovanija korporativnoj kul'tury vuza [Socio-psychological basis of formation of corporate culture of the University] *Doctor's thesis*. Moscow. [in Russian].
10. Karpushina L. V. (2003) Struktura zhiznennyh cennostej razlichnyh social'nyh grupp studentov vuzov [The structure of values of different social groups of University students]. *Candidate's thesis*. Samara. [in Russian].
11. Koltunova M. V. (2005) *Delovoe obshhenie: Normy. Ritorika. Jetiket: uchebnoe posobie dlja vuzov [Business communication: Norms. Rhetoric. Etiquette: the manual for high schools]*. Moscow: Logos. [in Russian].

12. Krasotkina I. N. (2005) Podgotovka budushhiih jekonomistov k delovomu obshheniju sredstvami gumanitarnykh disciplin [Training of future economists to business communication by means of humanitarian disciplines] *Extended abstract of candidate's thesis*. Bryansk. [in Russian].
13. Kozhurova O. A. (2007) Social'nye i social'no-psihologicheskie determinanty professional'nogo samoopredelenija studentov vuzov [Social and socio-psychological determinants of professional self-determination of University students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow. [in Russian].
14. Kriticheskoe myshlenie [Critical thinking]. Retrieved from [http:// ru.wikipedia.org/](http://ru.wikipedia.org/). [in Russian].
15. Kuz'mina V. M. (2006) Osobennosti social'no-psihologicheskoi adaptacii studentov v vuzeh [Features of socio-psychological adaptation of students in high school]. Kursk. [in Russian].
16. Litvinova L. V. (2004) Psihologichni mehanizmi podolannja dezadaptacijnih perezhivan' studentiv- pershokursnikiv [Psychological mechanisms to overcome maladaptive experiences of first — year students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
17. Mel'chenkova N. V. (2006) Formirovanie gotovnosti studentov-budushhiih menedzherov k delovomu obshheniju [Formation of readiness of students-future managers for business communications: on the example of foreign language teaching]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Samara. [in Russian].
18. Metod kejsov [The method of cases]. Retrieved from <http://ru.wikipedia.org/>. [in Russian].
19. Moderacija v treninge [Moderation in training]. Retrieved from http://training.com.ua/publication/moderacija_v_treninge. [in Russian].
20. Monzhijevskaja V. V. (2000) Podgotovka studentov vuza k delovomu obshheniju [Preparing College students to business communication]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irkutsk. [in Russian].
21. Nasonova T. G. (2005) Podgotovka studentov k social'nomu proektirovaniju v uchebnom processe vuza [To prepare students for social project planning in the educational process of the University]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Bryansk. [in Russian].
22. Fed'ajeva A. F. (2011) Social'no-psihologicheskaja arhitektonika sovershenstvovanija mezlichnostnykh odnoszenij studentov v sovremennykh vuzah social'nogo profilja [Socio-psychological architectures of improving interpersonal relations of students in modern universities social profile] *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow. [in Russian].
23. Shumskaja L. I. (2005) Lichnostno-professional'noe stanovlenie studentov v processe vuzovskoj socializacii [Personal and professional development of students in the process of University socialization] *Doctor's thesis*. Minsk. [in Russian].
24. Janchurina E. S. (2011) Obosnovanie professional'noj kompetencii social'nogo vzaimodejstviya v podgotovke bakalavrov social'noj raboty v vuzeh [Justification professional competencies of social interaction in the bachelor of social work at the University] *Vector nauki TGU – Vector Science TSU*, 2(9), 344–347.

Е. Ю. Булгакова

кандидат психологических наук, доцент,
доцент кафедры социальной работы и кадрового менеджмента
Одесского национального политехнического университета

ТЕОРЕТИКО-ЭМПИРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К СОЦИАЛЬНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ

Резюме

Проблема подготовки студентов к социальному взаимодействию рассматривается с учетом данных о развитии у них навыков делового общения, социального партнерства, социального воспитания при использовании возможностей социального проектирования, кейсовых технологий, моделирования. Приведены характеристики современного студенчества в контексте их социумной среды, а также дан-

ные о механизмах психологической защиты, которые используются студентами в процессе их адаптации к требованиям социальной среды. Формулируется вывод о необходимости специальной экспликации идеи о подготовке студентов к социальному взаимодействию.

Ключевые слова: социальное взаимодействие, учебно-профессиональная деятельность, деловое общение, социальное партнерство.

E. J. Bulgakova

candidate of psychological Sciences, associate professor
Odessa national Polytechnic University

TEORETIKO-EMPIRICAL PRECONDITIONS OF PREPARING STUDENTS FOR SOCIAL INTERACTION

Abstract

The problem of preparing students for social interaction is considered taking into account data on the development of business communication skills, social partnership, social education with the social engineering, case technology and modeling. This aspect is taken into account the specifics of future activities, the level of readiness of students to business communication, and performing communicative tasks related to professional activities. Acknowledge the importance of professional competences that require knowledge about the nature of social partnership, skills to organize and regulate. In terms of social education emphasizes the importance of self-organization of life in different contexts of social interaction. The idea of social planning based on reasoning about the corresponding system of moral values and its corresponding identity. In preparing students for social interaction taken into account the importance of interpersonal relationships. The characteristics of the modern students in the context of their social environment, and psychological defense mechanisms used by students in the process of their adaptation to the demands of the environment. Formulated the conclusion about the necessity of a special explication of the idea of preparing students for social interaction.

Key words: social interaction, educational-professional activity, business communication, social partnership.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016